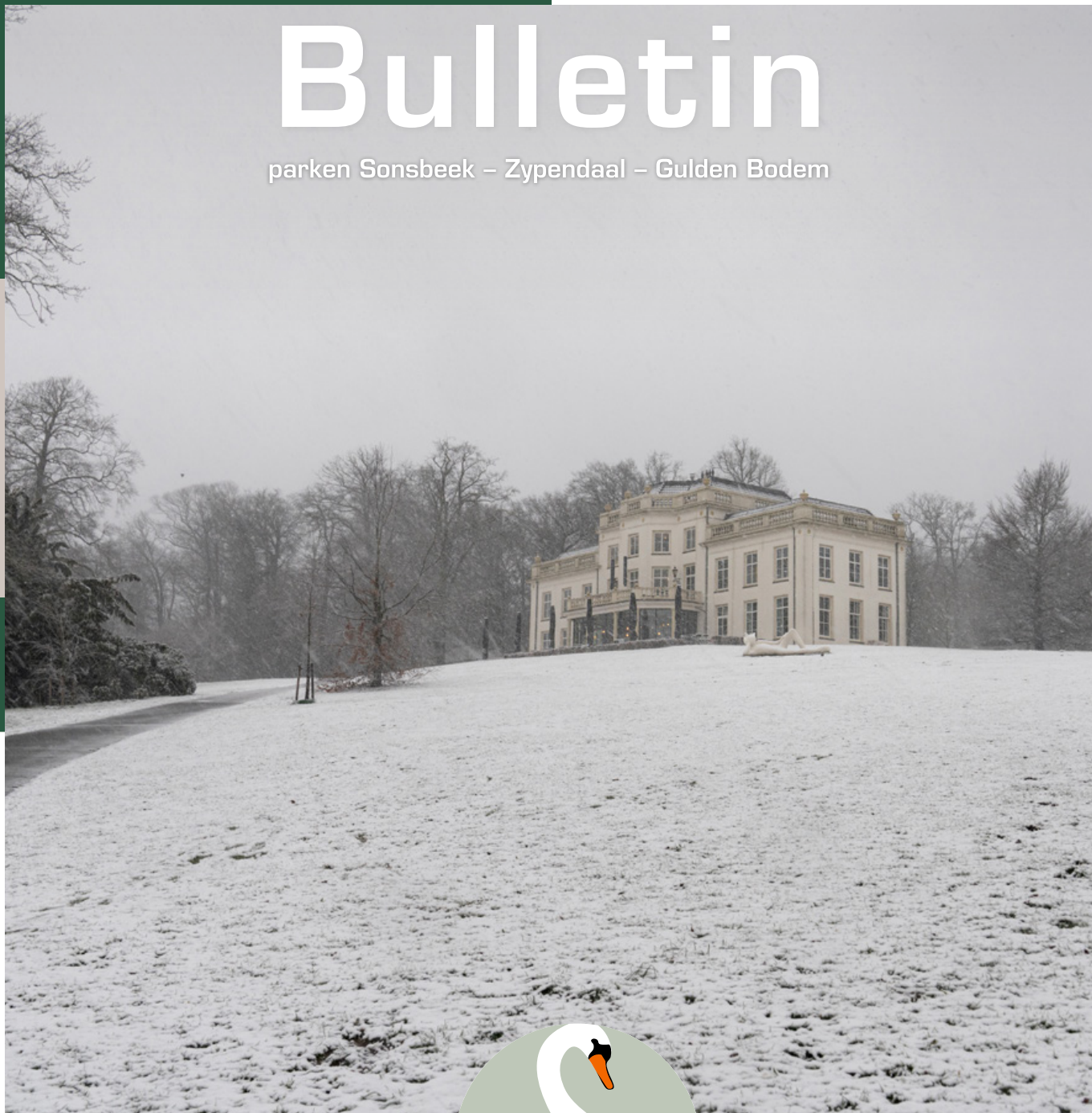

Bulletin

parken Sonsbeek – Zypendaal – Gulden Bodem

Vrienden van
Sonsbeek

De Vereniging van Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

De contributie per lid bedraagt per jaar voor particulieren € 15 voor verenigingen € 35 en voor bedrijven € 50.
Bankrekeningnummer: NL30 ABNA 0406 333 505 t.n.v.
Vrienden van Sonsbeek.

CANBI: de Vereniging is door de fiscus erkend als Culturele Algemeen Nut Beogende Instelling, waardoor giften die volgens de regels van de Belastingdienst worden gedaan voor fiscale aftrek met de factor 1,25 mogen worden vermenigvuldigd.

Dagelijks bestuur

Voorzitter: Margreet van Gastel (voorzitter@vriendenvansonsbeek.nl)
Secretaris: Frank van den Elshout (secretariaat@vriendenvansonsbeek.nl)

Penningmeester/ledenadministratie: Peter van der Linde (penningmeester@vriendenvansonsbeek.nl)

Leden: Sanne Blok, Niels van der Graaff, Lonneke Kranendonk, Christine Paris, Dirk van Uiter

Adviseurs: Huig Velders (juridisch adviseur), Jan Floor (beheerder parken gemeente), Pim van Oers (jongeren)

Aanmelding nieuwe leden

Via het formulier op onze website:
vriendenvansonsbeek.nl/lid-worden
of mail naar: info@vriendenvansonsbeek.nl

Postadres: Molenplaats Sonsbeek
Zijpendaalseweg 24a
6814 CL Arnhem

Website

vriendenvansonsbeek.nl

Molenplaats

Bij het bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek valt van alles te leren en ontdekken over het groen in de stad en het belang ervan. Het is een ideaal beginpunt voor een kennismaking met de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Er is informatie te vinden in de vorm van boekjes, plattegronden en kaarten over de natuur in en om de stad. Vanaf deze locatie worden activiteiten georganiseerd met betrekking tot het landschap en de cultuurhistorie. Ook is er informatie over gezondheid en klimaatbestendigheid.

Zie: natuurcentrumarnhem.nl/locaties/molenplaats-sonsbeek

In dit nummer

Voorpagina: Stadsvilla Sonsbeek, ook wel 'De Witte Villa', op een winterse dag vastgelegd door fotograaf Rinus Baak. Vanaf januari tot half april 2024 zal het helaas gesloten zijn voor publiek vanwege noodzakelijke werkzaamheden aan de vloerconstructie van het gebouw.

3 Van de bestuurstafel: Margreet van Gastel bericht over recente ontwikkelingen binnen bestuur en de parken.

3 Prijsvraag: Wie weet waar onze fotograaf Rinus Baak deze keer zijn lens op richtte, maakt kans op een actueel boek van Simon Klingen over bos en klimaat.

4 Activiteiten: De natuurwerkgroep van IVN Natuur-educatie Arnhem is regelmatig actief in onze parken. Christine Paris van het IVN vertelt er meer over.

5 Lezersvraag: Wat is het Slakkengat in Sonsbeek? Op zoek naar een antwoord op de vraag van Jasper Lindhout.

6 en 7 Fotopagina's: Op de middenpagina een nostalgische terugblik op de hertenkamp in park Sonsbeek uit de jaren 1905 tot 1935. De prentbriefkaarten komen uit de online beeldbank van het Gelders Archief (rubriek Sonsbeek). Je vindt daar vele ansichtkaarten van de hertenkamp die bezoekers verstuurd naar familie en vrienden. Het geeft wel aan hoe bijzonder dit parkonderdeel in die tijd was. De lay-out is van Rosa Poelmans.

8 en 9 Het Lorentz-monument: Natuurkundige Hendrik Lorentz (1853-1928) werd na zijn dood geëerd met een groot monument in park Sonsbeek. Hans Tielemans vertelt het verhaal achter dit bijzondere monument.

10 Achter de schermen: Parkwachter Jan Floor over parkbeheer met het vizier op de toekomst.

11 Nieuws: Onlangs verscheen *Toen modern nu een monument*. Een boek over een complex middenstandswoningen in het Sonsbeekkwartier.

Achterpagina: Koos Dansen over de keep, een noordelijke neef van onze vink en een echte wintergast.

Aan dit nummer werkten mee:

Koos Dansen, Jan Floor, Margreet van Gastel, Jeroen Glissenaar, Jasper Lindhout, Christine Paris, Barbara Peters, Rosa Poelmans en Hans Tielemans.

Van de bestuurstafel

Ieder seizoen valt er veel te genieten in de parken. Deze herfst waren de vele kleurschakeringen fantastisch en menig fotograaf kon zich uitleven. Op social media waren veel resultaten te bewonderen, vaak met water-weerspiegelingen.

Terwijl we in de vorige editie nog op zoek waren naar een nieuwe penningmeester kunnen we die nu al verwelkomen. Peter van der Linde heeft deze taak op zich genomen. Opgegroeid rond de parken, toen even wegweest en nu weer terug, zoals het velen vergaat. Ook zijn we steeds op zoek naar jonge aanwas. Zij zijn het immers die in de toekomst ook met de parken te maken krijgen. We zijn

dan ook blij dat Pim van Oers, student aan van Hall Larenstein als adviseur namens de jongeren onze gelederen komt versterken.

Belvédère betekent eigenlijk mooi uitzicht, maar de steeds verder uitgroeiende bomen gaan dat toenemend belemmeren. En dan ga je voor niets alle trappen op. Eerder bespraken we binnen het bestuur of verhoging van de toren haalbaar zou zijn. Dit was immers in de jaren 50 ook al eens gebeurd. Nu behoort de Belvédère tot de rijksmonumentale status. Eenvoudig zal het dus niet zijn. Daarop vooruitlopend hebben we op de ALV voor een pragmatische oplossing gekozen. In een brief aan het College van B&W vragen we de bomen zodanig te snoeien dat de zichtlijnen boven weer duidelijk in beeld komen.

Op 8 november werd menig wandelaar opgeschrikt door wel hele natte voeten ter hoogte van de ingang richting Chinees restaurant. Een hoofdleiding van Vitens was gesprongen en zorgde voor veel wateroverlast. Naast natte voeten en een heel nat parkgedeelte, liep het Nederlands Watermuseum flink onder. Met man en macht is er aan breukherstel en het drogen van het museum gewerkt en op 5 december kon het weer open. Dank aan oplettende wandelaars die meteen tot melding overgingen! Wij wensen u fijne feestdagen, wie weet met een schaatsrondje op de grote vijver.

*Namens het bestuur,
Margreet van Gestel, voorzitter*

Wie door onze parken loopt en oog heeft voor detail, ziet steeds iets nieuws. Voor de derde keer daagt onze fotograaf u uit. Waar is deze foto genomen?

Stuur uw oplossing voor 1 maart 2024 naar bulletin@vriendenvansonsbeek.nl. Onder de eerste tien juiste inzendingen, verloten we een exemplaar van 'Zeven vragen over Bos en Klimaat' van Simon Klingen.

Het goede antwoord op de vorige prijsvraag was: de zijwanden van het muzieklot bij de boerderij. Het juiste antwoord werd onder andere gegeven door Wieke Lameris. Het boek van Simon Klingen is naar haar onderweg. Wij feliciteren Wieke hartelijk met deze prijs!

Foto: Rinus Baak

Waar in het park?

De handen uit de mouwen met het IVN

Veel mensen werken mee aan het op orde houden van onze parken. Al jaren is de natuurwerkgroep van het IVN op de tweede zaterdag van de maand actief in Arnhems groen. IVN Natuureducatie Arnhem betreft inwoners lokaal bij de natuur in parken, landgoederen en de eigen buurt.

Ook in de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem steekt de natuurwerkgroep regelmatig de handen uit de mouwen. Met 'maatwerk beheer' dat bijdraagt aan de biodiversiteit. De afgelopen jaren is veel werk verzet, het vrijstellen van de wildwal in Gulden Bodem; bomen en kruiden ge- en verplant. Alle activiteiten staan in het teken van het vergroten van de biodiversiteit.

Scheuren, verplanten, transplanteren en snoeien

Door de natuurwerkgroep zijn enkele bijzondere projecten uitgevoerd om de soortenrijkdom te behouden en versterken. In de vochtige delen van de Jansbeek in Sonsbeek werden wilde anemonen gescheurd en verplant. Bij de Jansbeek op Zypendaal

werd de zeldzame goudveil een handje geholpen door bramen te verwijderen en goudveil te transplanteren naar geschikte plekken in het bronbos. De oppervlakte goudveil is flink toegenomen! Ook is voor het eerst meegewerkt met Groei & Bloei die jaarlijks in de Steile Tuin vaste planten scheuren en verplanten. Vorige winter zijn jonge bomen en struiken geplant op een open plek in het bos achter de hertenkamp, langs de Engelselaan en nabij de Belvédère. Afgelopen september werden winterlinde en haagbeuk in die aanplanten gesnoeid. Zo zorgen we dat ze kunnen uitgroeien tot mooie hoge bomen.

Gele maskerbloem betugelen

In de moerasweide van Sonsbeek is deze zomer het verwijderen van de gele maskerbloem opgepakt. Het is een exoot die hier is gekomen via tuincentra. De gele maskerbloem verspreidt zich heel snel en verdringt

inheemse planten. In de moerasweide staan veel bijzondere inheemse planten, zoals de gevlekte orchideeën en de echte koekoeksbloem. Om te voorkomen dat de gele maskerbloem de moerasweide overneemt is begonnen aan het uitsteken van deze plant. Er staan er nog veel, dus ook in 2024 zijn handjes nodig om deze plant in toom te houden!

Tekst: Christine Paris

Foto's: IVN Natuureducatie Arnhem

Meedoen?

Heeft u als vriend van Sonsbeek zin en energie om mee te helpen of wilt u eens een kijkje nemen? Neem dan contact op met Herma Wichman of Han de Haas van de natuurwerkgroep via: natuurwerkgroep@ivnarnhem.nl of kijk op ivn.nl/afdeling/arnhem onder 'Activiteiten'.

Wat is het Slakkengat in Sonsbeek?

Een paar maanden geleden ontvingen we van lezer Jasper Lindhout een interessante vraag over het Slakkengat in Sonsbeek. Zijn vraag hield de redactie van het Bulletin een tijdje bezig. Er volgde een mailcorrespondentie waar het laatste woord nog niet over is gezegd...

Reactie van de redactie

We gingen te rade bij Luuk Broer, de auteur van de quote in het betreffende Bulletin uit 2010. Luuk vertelt dat hij die plattegrond met de naam Slakkengat kent, maar niets weet van de historie van die naam. Hij verwijst ons door naar de oud-boswachter van Sonsbeek Jeroen Glissenaar.

Het antwoord van Jeroen Glissenaar is interessant, maar geeft nog geen definitief uitsluitel. Hij schrijft: *'Slakkengat of slakkengaten hebben niet betrekking op slakken die we in de moestuin tegenkomen. Het zijn plekken in het landschap waar de slakken die overblijven na het omsmelten van ijzererts achterblijven. Een slakkengat is officieel een opening in de smeltoven, waar de slakken uitkomen. Het is niet duidelijk of hier op deze locatie vroeger een ijzererts-smeltoven heeft gestaan, maar waarschijnlijk zijn op deze plek de "slakken" gestort. Of dit puur stortplaats was of dat de slakken bijvoorbeeld de paden verstevigden omdat het laagste gedeelte van Sonsbeek veel last heeft van uitspoeling, is niet bekend. Ik vermoed zelf het laatste.'*

Dat "slakkengat" met de Middeleeuwse ijzerindustrie op de Veluwe te maken zou kunnen hebben, was ook waar vraagsteller Jasper Lindhout aan dacht. Zijn reactie op het antwoord van Jeroen Glissenaar roept nog meer vragen op: *'De term "slak" heeft naast een weekdier en afval-ijzersmelting óók betrekking op andersoortige verbrandingsresten: "riool in de zijmuur van een sluis, dat den waterstand helpt*

Vraag van Jasper Lindhout

'Vlakbij de Ronde Weide is op oude kaarten de naam 'Slakkengat' te zien. Er zijn vermeldingen in eerdere Bulletins, maar zonder specifiek te benoemen wát het Slakkengat is. In het lentenummer van 2010 schreef auteur Luuk Broer op de laatste pagina: "Nu loopt die weg van de ijskelder aan de Koude Vijver langs het Lariksdal en het Slakkengat naar de Belvédère aan de Ronde Weide. Van de folly onder de grond, waar je niks meer ziet, naar de andere folly, die een wijds uitzicht over de stad biedt. Daartussen ligt de Verdekte Weg. Ik loop erdoor op een zomerochtend. Twee eekhoorns stuiven weg, ze verstoppen zich achter de bomen."

Op gevonden kaartbronnen staat het Slakkengat vlak bij de Ronde Weide (zie kaartje, hierop is het oosten boven). Dus mijn simpele vraag luidt: wat is het Slakkengat in Sonsbeek?'

regelen." Er zijn redenen nog even verder te zoeken aangezien de naam "Slakkengat" in de gemeente Arnhem drie verschillende plekken betreft, waarvan er twee een andere betekenis hebben. Het is behalve de plek in Sonsbeek ook de naam van een voormalig bastion (verdedigingswerk) ter hoogte van de Eusebiusbinnensingel en van een Schuttersveld "ergens ten noorden van de Utrechtseweg" vermoedelijk landgoed Mariëndaal. Ter plekke in Sonsbeek ligt inderdaad een soort van depressie, volgens Bodemkaart Nederland is het een leemhoudende bodem waarin ijzeroer (klapperstenen) voorkomt. Bij ijzeroer zou de verwachting zijn dat het grondwater dan ook ijzerhoudend is. De iets verder en lager gelegen sprengkop geeft geen ijzerhoudend water, wat te zien zou moeten zijn aan een

olieachtig laagje op het water en het neerslaan van ijzerdeeltjes op de bodem van de sprengbeek (ijzerhoudend water is in opgeloste toestand tot het aan de oppervlakte komt, waarna het onmiddellijk oxideert en neerslaat). De plek komt niet voor op kaarten van archeologische vindplaatsen, evenmin ligt dit gebied in de bekende zone waar in de middeleeuwen de Veluwe ijzerindustrie gesitueerd was. Vlakbij ligt overigens nog een betonnen gietstuk met de inscriptie A.B. Vermoedelijk is dit de fundering van een hekwerk geweest.'

We blijven dus nog met wat vragen over. Misschien is er een lezer die meer weet over het Slakkengat in Sonsbeek? We horen het graag op bulletin@vriendenvansonsbeek.nl.

Het Hertenkamp

Jaren 1905 tot 1935

Arnhem

Park Sonsbeek Hertenkamp

Arnhem, Hertenkamp Sonsbeek

Park Sonsbeek, Arnhem

Arnhem - Sonsbeek Hertenkamp

Arnhem, Hertenkamp Sonsbeek

Monumentaal eerbetoon aan Lorentz

Hendrik Antoon Lorentz (1853-1928) was een groot natuurkundige, winnaar van de Nobelprijs en de man die met zijn rekenkracht de Zuiderzeewerken mogelijk maakte. Drie jaar na zijn dood werd hij geëerd met een groot monument in park Sonsbeek. Hans Tielemans vertelt het verhaal achter dit bijzondere rijksmonument.

Op het monument in Sonsbeek wordt Hendrik Antoon Lorentz geflankeerd door de beeltenissen van zes wetenschappers. Drie voorgangers en drie collega-natuurkundigen. Later is op dat reliëf nog een lijst met 142 wetenschappers toegevoegd. Vrijwel allemaal Nobelprijswinnaars. En, op een enkele uitzondering na, allemaal natuurkundigen. Dit monument staat niet helemaal toevallig in Sonsbeek. Daar is bewust voor gekozen. Lorentz was namelijk Arnhemmer van geboorte.

8

Brijlante leerling

Hendrik Antoon Lorentz werd in 1853 geboren in de Arnhemse Steenstraat (in die tijd nog Velpersteenweg). Hij bleek een slimme leerling en op zijn twaalfde kwam hij terecht op de toen net geopende gemeentelijke hbs, gelijk in de derde klas. Zijn studie natuurkunde rondde hij al na drie jaar af met een examen waarvoor hij summa cum laude kreeg. Vrij snel daarna volgde ook zijn promotie. Zijn leermeesters in Leiden hadden intussen wel door hoe intelligent Lorentz was: al op zijn 25e werd hij benoemd tot hoogleraar natuurkunde aan de Leidsche Universiteit. Ook voor die tijd was dat echt iets bijzonders.

Een voorbeeld voor Einstein

Lorentz hield zich veel bezig met elektromagnetisme. Dat mondde in 1909 uit in het standaardwerk *The theory of electrons*. Albert Einstein prees dit werk als een voorbeeld van

Prinses Juliana onthult het Lorentz-monument, 9 september 1931

helderheid en zeldzame consistentie en gebruikte het als uitgangspunt voor zijn eigen theorie. Einstein heeft wel eens gezegd dat hij nooit had kunnen bereiken wat hij had bereikt zonder Hendrik Lorentz. De woorden van Einstein zeggen veel over de invloed die 'onze' Arnhemse natuurkundige had op alle ontdekkingen in de natuurkunde. Niet voor niets ontving Lorentz in 1902 de Nobelprijs voor Natuurkunde. In die tijd behoort hij tot de absolute top van de natuurkundigen in de wereld.

Rekenwerk voor de Afsluitdijk

In januari 1916 zorgde een geweldige storm voor enorme overstromingen rondom de Zuiderzee. Het werd duidelijk dat daar iets moest gebeuren. Ingenieur Lely, destijds minister van Waterstaat, vroeg namens de regering aan Lorentz of hij wilde berekenen hoe het tracé van een afsluitdijk eruit moest gaan zien. Daar heeft Lorentz

samen met een paar assistenten bijna twee jaar aan zitten rekenen. In 1920 begon de bouw, maar het werk aan de dijken werd door geldgebrek een paar jaar onderbroken. In 1927 begon men definitief met de bouw van de Afsluitdijk die in 1932 is opgeleverd. Bij de knik in de dijk bij Kornwerderzand bevinden zich de Lorentzsluizen.

Eerbetoon in zijn geboortestad

Lorentz maakte de opening van de Afsluitdijk niet meer mee. Hij stierf in 1928 op 76-jarige leeftijd en werd begraven in Haarlem. Zijn begrafenis was een evenement. Heel de wetenschappelijke wereld en iedereen die er in Nederland toe deed, liep achter de begrafenisstoet. Na zijn overlijden werd al snel duidelijk dat er een monument voor deze eminente wetenschapper moest komen. Hiervoor werd een nationaal comité aangesteld waarin 100 vooraanstaande Nederlanders zitting namen.

Dat comité deed een oproep tot donaties voor een groots monument dat bij voorkeur in Arnhem zou moeten komen. Leiden en Haarlem zouden dan bescheidener gedenktekens plaatsen. Na veel heen en weer gepraat besliste de regering dat het monument inderdaad in zijn geboortestad Arnhem moest komen. Het Arnhemse gemeentebestuur had al een prachtige plek aangewezen in park Sonsbeek en de Nederlandse beeldhouwer Oswald Wenckebach kreeg de opdracht. Wenckebach liet er geen gras over groeien, al in september 1931 werd het monument feestelijk onthuld door de toen 22-jarige prinses Juliana.

Zeven grote natuurkundigen

Op het monument staat het bronzen beeld van Lorentz in het midden. Figuurlijk op de schouders van drie voorgangers waarvan hij de ideeën voltooide: Christiaan Huygens die ontdekte dat licht een golfverschijnsel is; James Maxwell die zich als eerste met elektromagnetisme bezighield en Augustin Fresnel, de man van de optica. Alle drie worden ook uitvoerig geciteerd in zijn proefschrift. Aan de andere kant vinden we zijn opvolgers. Wetenschappers die na hem de natuurkunde weer verder ontwikkelden: Einstein, Planck en Bohr. Drie natuurkundigen met wie Lorentz veel had samengewerkt en die hem op waarde wisten te schatten. Vooral Einstein had grote bewondering voor de mens en de wetenschapper Lorentz en diens baanbrekende werk.

Update van het monument

In 2006 kreeg kunsthistorica Anna Tilroe de opdracht om de Sonsbeek-tentoonstelling voor het jaar 2008 te gaan samenstellen. Al bij een eerste rondgang door het park zag ze dat er met het Lorentz-monument iets moest gebeuren. Het monument was in slechte staat. Er zat veel groene aanslag op, er was op gekrast en hier en daar was zelfs graffiti te zien. Tilroe zag ook nieuwe mogelijkheden. Die besprak ze met de beeldhouwer

Hans van Houwelingen, een man die ervaring had met het opknappen van monumenten. Hij kwam met het idee van een update. Dat hield, behalve een grondige schoonmaak, in dat de overgebleven ruimten aan beide zijden gevuld konden worden met nieuwe namen van prominente natuurkundigen. Vier deskundigen, waaronder huidig demissionair minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Robbert Dijkgraaf, stelden criteria vast waarmee de aanvullende wetenschappers voor het monument zouden worden gekozen. Uiteindelijk werd het een lijst met 142 namen.

Sonsbeek buiten de perken

Op het schoongemaakte monument werden alle 142 extra namen in het marmer gebeiteld. Hans van Houwelingen ontwierp de letters en gaf de opdracht aan beeldhouwers Marcel van Zijp en Tycho Flore. Het bleek een monsterklus waar een flink aantal weken aan is gewerkt. Ook had Van Houwelingen nogal wat bureaucratistische hobbels moeten nemen. Maar vanaf september 2008 wordt Lorentz definitief omringd door een grote menigte vakgenoten. Een groter eerbetoon is nauwelijks denkbaar. Bij de start van de expositie 'Sonsbeek buiten

de perken' in juni 2008 werden twee enorme spandoeken met de namen van alle geleerden op het monument, meege dragen in een processie die de kunstwerken naar het park bracht. Het maakte de Arnhemmers duidelijk dat er iets bijzonders aan de hand was. De tentoonstelling werd dan ook een groot succes, na twee weken waren er al 20.000 bezoekers geweest.

Opknapbeurt

Eind 2016 is het monument opnieuw opgeknapt. De officiële onthulling hiervan gebeurde tijdens een symposium dat in mei 2017 in Stadsvilla Sonsbeek werd georganiseerd. Vele prominente leden uit de wereld van de natuurkunde waren aanwezig en hielden toespraken en referaten. Daarbij bleef niet onvermeld dat Lorentz aan de wieg had gestaan van allerlei nieuwe ontwikkelingen als de kwantummechanica, de deeltjesfysica en de snaartheorie. Meer dan ooit is het Lorentz-monument een sieraad voor het park en uiteindelijk ook voor de stad Arnhem. Ga allemaal nog maar eens goed kijken. Het is absoluut de moeite waard!

Hans Tielemans

Lorentz-monument, ontworpen door Oswald Wenckebach (1895-1962)

Parkbeheer met het vizier op de toekomst

Wat speelt er op dit moment in onze parken wat betreft de werkzaamheden voor onderhoud en herstel? En hoe verhoudt zich dat tot de nieuwe parkenvisie? De redactie vraagt het Jan Floor, de parkwachter van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem.

Na twee jaar studeren, plannen maken en overleg met belangengroeperingen ligt de eindversie van de nieuwe parkenvisie ter goedkeuring bij het college. Belangrijk punt in deze toekomstvisie is de wens om de parken aan te passen aan het veranderende klimaat. Drie onderdelen krijgen speciale aandacht: hitte, droogte en wateroverlast. De direct daarmee samenhangende doelstelling is het vergroten van de biodiversiteit en de soortenrijkdom in de drie parken.

Aanpak bosranden

Jan Floor geeft aan dat de op handen zijnde werkzaamheden in deze geest worden aangepakt. Er staat een aanzienlijke aanpak van de bosranden in het noorden van park Zypendaal op het programma (zie kaart 1). De explosief groeiende Amerikaanse eik en vogelkers worden weggehaald en vervangen door diverse inheemse soorten. Deze zogenoemde mantelzoomranden worden langs de agrarische open ruimten gemaakt. Op deze wijze ontstaat een gevarieerde,

kleurrijke, vrucht- en besdragende bosrand, waar met name ook veel verschillende vogels zich thuis voelen.

Aanpak bos park Zypendaal

Ook het huidige werk in de bossen van Zypendaal past in het klimaatbestendig maken van de parken. Daar zijn grote plekken met opslag van jonge beuken aanwezig. Als de beuk opgroeit ontstaat door de brede kronen een beschaduwde ondergrond, waar geen kruiden en struiken meer kunnen groeien. Het blad van de

Kaart 1

Kaart 2

Kaart 3

beukenboom is moeilijk afbreekbaar en verzuurt de grond waardoor de variatie in het bodemleven terugloopt. Ook is de vlak wortelende beuk gevoelig voor droogte. Het plan is nu om de opslag van beuk te verwijderen (op rillen te leggen) en te vervangen door verschillende inlandse boomsoorten (linde, populier, els, haagbeuk) en struiken. Bij deze soorten is de bladvertering ook gunstig voor de kwaliteit van de ondergrond en het bodemleven. In dit bosgebied (zie kaart 2) worden maar liefst 6.000 bomen aangeplant.

Aanpak graslanden

Het ontwikkelen van meer kruidenrijke graslanden is vorig seizoen al ingezet.

Door minder te maaien ontstaan er bloemrijke randen langs de intensief gemaaide weiden. Het sluit aan bij het concept van natuurinclusief landgebruik. Tot voor kort werd een aantal agrarische gronden aan de noordzijde van park Zypendaal verpacht aan een landbouwbedrijf. Na gezamenlijke, toekomstgerichte overleggen en onderhandeling ligt het beheer van de gronden nu weer bij de Gemeente Arnhem (zie kaart 3). Dit biedt mogelijkheden voor het realiseren van een andere vorm van landgebruik, gericht op het vergroten van de biodiversiteit en vasthouden van water in de bodem. De nieuwe parkenvisie geeft agrarisch natuurbeheer aan voor deze plek en ziet ook mogelijkheden om

Arnhemmers via stadslandbouw hierbij te betrekken. Als overgangmaatregel wordt ter herstel van deze gronden ecologisch hooilandbeheer toegepast. Hoe deze gronden in de toekomst worden ingezet voor natuur en extra voedsel voor mens en dier, is op dit moment nog niet duidelijk. Uitgangspunt is en blijft dat duurzaam gebruik (geen drijfmest, kunstmest of bestrijdingsmiddelen) van deze gronden voorop staat.

Tekst: Paul Poelmans

Middenstandswoningen bij het park

Onlangs verscheen *Toen modern nu een monument*. Een boek over een complex middenstandswoningen in het Sonsbeekkwartier.

Hoe verder de bult op, hoe jonger de huizen in Sonsbeekkwartier. Dit jaar is het honderd jaar geleden dat de 28 huurhuizen van de Coöperatieve Woningbouwvereniging 'De Middenstandswoning' werden opgeleverd. Voor een aantal bewoners aanleiding om op onderzoek uit te gaan. Ze doken in archieven en oude kranten op zoek naar de totstandkoming van deze huizen. Ze onderzochten aan de hand van blauwdrukken en advertenties de originele interieurs. En ze interviewden bewoners over hun woonbeleving, zelfs iemand die in 1928 in een van deze huizen geboren is.

Dit alles is gebundeld in het boek *Toen modern nu een monument*, rijkelijk geïllustreerd met oude foto's en tekeningen. Ook is er een hoofdstuk gewijd aan W.F.C. Schaap (1870-1933), die als directeur gemeentewerken het stedenbouwkundige plan van de wijk heeft ontworpen en de architect is van 'De Middenstandswoning.'

Toen modern nu een monument, Barbara Peters, Jos Ulijn, Froukje Witteveen en Sietske de Best, 148 bladzijden, € 25. Te bestellen via secretaris@middenstandswoning.nl en te koop bij de boekhandels Hijman Ongerijmd en 't Colofon.

Wintergast, soms in grote aantallen

De keep, een noordelijke neef van onze vink, is een echte wintergast. In Noorse, Finse en Zweedse naald- en berkenbossen is hij een talrijke broedvogel. 's Winters ontvluchten de arctische kepen kou en sneeuw om zuidelijker in Europa aan de kost te komen. Hier zoeken zij vooral beukenbossen met beukenootjes en ook wel voertafels in aangrenzende tuinen op.

Enorme uitschieters

Van Sonsbeek zijn op waarneming.nl sinds 2008 in het winterhalfjaar 46 maal kepen gemeld, samen 1.270 exemplaren. Opmerkelijk is hier de uitschieter van een groep van circa 1.000 exemplaren op 19 november 2020 door Jeroen Hak. Van park Zypendaal inclusief Gulden Bodem kwamen 103 kepen-

waarnemingen met in totaal 2825 exemplaren. Hier meldde ecooloog Reinoud Vermoolen op 29 oktober 2018 een nog grotere uitschieter, van maar liefst 1.500 exemplaren. Hij noteerde erbij: 'Indrukwekkend, grove schatting, waarschijnlijk zwaar onderteld.'

Kenmerkende roep

Dit jaar kwamen uit onze parken slechts een handvol meldingen van enkelingen en kleine groepjes. Op de Zuidwest Veluwe bij Renkum (Telefoonweg) en Ede (Planken Wambuis) werden in november wel respectievelijk 400 en 150 kepen geteld. De naam keep is afgeleid van z'n roep, een karakteristiek nasaal kjèèèp.

Tekst en foto: Koos Dansen

Colofon

Het Bulletin VvS is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Het Bulletin verschijnt vier keer per jaar.

Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek.

ISSN 1567-1054
Oplage 600 stuks

Redactie:

Lonneke Kranendonk,
Paul Poelmans, Rinus Baak,
Niels van der Graaff
bulletin@vriendenvansonsbeek.nl

Vormgeving:

Coco Bookmedia

Druk:

Wilco BV

Eerder verschenen nummers vindt u op de website:

vriendenvansonsbeek.nl/bulletin

Reden retourzending:

Postcode:

Plaats:

Naam:

Straat:

Het correcte adres is:

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Retour afzender/adreswijziging

